

Iwan A. Zjazjun

"O wspólnym międzynarodowym projekcie badawczym pod tytułem >>European Ideas in the Works of Famous Educationalists", red. Ryszard Kucha, Henryk Cudak, Sławomir Cudak, Łódź 2013 : [recenzja]

Pedagogika Rodziny 5/4, 247-251

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Iwan A. Zjazjun

Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy

**O WSPÓLNYM MIĘDZYNARODOWYM PROJEKCIE
BADAWCZYM POD TYTUŁEM „EUROPEAN IDEAS IN THE
WORKS OF FAMOUS EDUCATIONALISTS. Editors: Ryszard
Kucha i Henryk Cudak, Ryszard Kucha i Sławomir Cudak
oraz Ryszard Kucha i Henryk Cudak. Studia i Monografie nr
41 (ss. 558), 42 (ss. 516), 43 (ss. 460). Społeczna Akademia
Nauk , Łódź 2013.**

Dążenia europejskiej oświaty do budowy świadomości własnej, jakie dostrzegamy ostatnio, nie można odbierać inaczej jak dowodu dojrzałości etyczno-moralnej i przekonującą oznakę zdolności do działania w charakterze pełnowartościowej siły społeczno – politycznej. Oświata i Kultura bowiem, w odróżnieniu od polityki i gospodarki, zawsze występowała w roli najwartościowszego czynnika integracji ludzkości. Dlatego warto dziś przypominać dawnych średniowiecznych wędrownych uczonych i studentów jako niepowstrzymanych wagantów, o władniętych żądzą zdobywania wiedzy, którzy odważali się przeciwstawić beznadziejnie rozdrobnionej i wrogiej sobie Europie, idee wspólnej kontynentalnej przestrzeni oraz mobilności naukowej. Obecnie trwa proces aktywnego formowania takiego europejskiego obszaru edukacyjnego, aczkolwiek w całkowicie odmiennym niż dawno temu kształcie i pojmowaniu złożonej problematyki. Dlatego recenzowaną monografię przygotowaną oraz wydaną przez naszych polskich Kolegów można oceniać jako znaczące działanie realizowane w obrębie zjawisk integracyjnych, a także jako swoiste urzeczywistnienie idei najcenniejszej kulturowej i ideowej jedności starej Europy.

Współczesna retoryka europejska na temat wspólnej przeszłości i przyszłości jest – sama w sobie – interesującym naukowym i kulturowym fenomenem. W różnorodności koncepcji, lecz także zażartych kolizji ideowych czy politycznych, krystalizuje się nieznane dotąd w dziejach zjawisko, ekskluzywna istota ontolog-

iczna, pozwalająca współczesnym badaczom postrzegać przeszłość ludzkości i jej cywilizacji. Europejska świadomość tym sposobem pozwala mówić - już przez fakt swego istnienia - o uniwersalizmie jako duchowym produkcie, który może być przyjmowany przez wielu jako swoisty drogowy społeczny.

Redaktorzy wspomnianych trzech książek doskonale rozumieją, iż w świadomości ludzkiej idea europejska zarysowuje nasz wspólny szlak o wiele bardziej precyzyjnie i zarazem inaczej niż na mapach politycznych podziałów. I jeżeli nawet odejdą w przeszłość granice i urzędy celne, nawet wtedy w świadomości ludzi zachowa się wiele powodów dzielenia na „swoich” i „obcych”. Na tym polu sama oświata powinna przyjąć na siebie i realizować odpowiedzialne funkcje oraz zadania.

Ta wielka praca edytorska postawiła przed nami natychmiast przynajmniej trzy najważniejsze, kluczowe wręcz kwestie, sprowadzające się do dialogu między poszczególnymi ludźmi, jako dialogu kultur oraz dialogu epok. O jej walorach poznawczych świadczy to także, iż w obrębie każdego ze wspomnianych obszarów proponuje ona badaczom wiele swobody interpretacyjnej w zakresie interpretacji idei, obrony zajmowanych pozycji, przede wszystkim zaś w zakresie poszukiwania poczucia wspólnoty i zrozumienia wzajemnego. Redaktorzy monografii apelują do koncepcji autorytetu naukowego wielkiej liczby doświadczonych uczonych tworząc im szanse szerokiego i otwartego doprecyzowania własnych poglądów w zakresie najważniejszych zagadnień europejskiego współistnienia.

Bezspornie współczesność wymaga od nas pełniejszego przemyślenia oraz definiowania przez Europę własnych dziejów edukacyjnych, dziejów przy tym o wielkiej, dla świata jako całości, randze i znaczeniu, równie wielkich jak dla samej wspólnoty kontynentalnej. Rozpowszechniając własne wartości humanistyczne w globalnym zakresie cywilizacja europejska wzięła na siebie olbrzymi ciężar odpowiedzialności za całą ludzkość, za jej moralne i religijne kataklizmy, granice polityczne i społeczne, a w całości - za przyszłość ludzkości. W istocie zatem, owa globalna odpowiedzialność pozostaje najważniejszym problemem analiz w recenzowanych opracowaniach, przygotowanych nie tylko przez Europejczyków.

Jest w pełni zrozumiałe, iż na poziomie odpowiedzialności historycznej Europejczycy nie mają żadnego prawa, by w wirze politycznych i gospodarczych wydarzeń, zaprzepaścić najmniejszą nawet część własnych najcenniejszych humanistycznych dokonań. W tym znaczeniu badawcza i analityczna funkcja uczonych urasta do roli i poziomu niezbędnego stabilizatora. I jak by to patetycznie nie zabrzmiało, w księgach leżących przed nami dostrzegamy uniwersalne formy zapisu w postaci szerokiego edukacyjnego doświadczenia całego kontynentu.

Jednakże tradycja oświatowa to nie tylko losy wielu idei. Dla wielu spośród nas przejawia się ona jako plejada wyjątkowych postaci i osobowości - żywych

nosicieli dobra, piękna i mądrości, naszych współtowarzyszy i doradców na wyboistych drogach pedagogicznych. Losy Komeńskiego i Makarenki, Korczaka i Montessori, ich szczęście i cierpienia są dla nas równie ważne jak ich dokonania i pozostawione nam w spadku odkrycia pedagogiczne. Niezwykle trudna sytuacja pedagogiczna na tym polu jest uwarunkowana tym przede wszystkim, iż nauka próbuje pojąć i zinterpretować niewymownie trudną i skomplikowaną rzeczywistość pedagogiczną, w wielu przypadkach abstrahując od pedagoga, od jego symboli wiary i nadziei, osobistych zapatrywań, przekonań, mistrzostwa pedagogicznego oraz imperatywów moralnych. Badanie i zrozumienie dziejów idei pedagogicznych w spersonifikowanym układzie, w zakresie ich narodzin, konstytuowania i akceptacji społecznej, w procesie dramatycznych wyborów, zwycięstw i porażek konkretnego człowieka, otwiera przed dociekliwym i działającym bez uprzedzeń badaczem ogrom zaskoczeń, lecz i zarazem wartościowych praw życia.

W zestawieniu z mnóstwem licznych zalet, wydawnictwo naszych polskich Kolegów z Łodzi ze Społecznej Akademii Nauk (Polska) stanowi wspaniały wyraz dojrzałości europejskiej biografistyki pedagogicznej jako nowego i perspektywicznego kierunku badań historyczno – pedagogicznych. Zgodnie ze słowami profesora ukraińskiego N. Diczek, biografistyka pedagogiczna to nauka, przedmiotem której jest osoba pedagoga jako zjawiska historycznego w jego zróżnicowanych związkach społecznych i uwarunkowaniach czasowych, w jego duchowym rozwoju oraz działalności w przestrzeni oświatowo – wychowawczej. Taka osoba to przede wszystkim działacz oświatowy, nauczyciel, działacz kulturalno – społeczny, uczony i kierownik oświaty. (Zob. N. Diczek, *Biohraficznyj metod jak instrument doslidzennja wicczynjanoj istorii pedahohiki* [W:] „Szlach Oswity” 2001, nr 4, s. 17.)

Podobny pluralizm dostrzegamy w podejściu autorów i redaktorów wobec doboru personaliów biograficznych na wszystkich stronach serii wydawniczej. Mamy zatem możliwość zapoznania się z poglądami na oświatę zarówno pedagogów, jak i działaczy politycznych, teoretyków i praktyków, nauczycieli zwykłych szkół oraz wychowawców internatowych placówek dla dzieci. Ponadto, znajdujemy w książkach idee i poglądy reprezentantów cerkwi i kościołów, pisarzy, filozofów, uczonych, gdzie jest obecna rzeczywistość pedagogiczna w jej zarówno religijnym, jak i świeckim wymiarze, demokratycznym i totalitarnym, narodowym i ponadnarodowym.

Bardzo trudnym zadaniem dla wszystkich autorów było poszukiwanie znaczeń ogólnoeuropejskich w najdawniejszych dziełach pedagogicznych.. Przyczynę stanowiły zarówno braki źródłowe, jak i paradygmatyczne odmienności w podejściu interpretacyjnym podobnych zjawisk takich jak odwieczne prawdy jednakowo istotne zarówno dla antycznej Grecji, jak i dla współczesnej Unii Europejskiej. Dlatego – jak sądzimy – aspekt hermeneutyczny okazał się najbardziej pryncypialnym parametrem ich naukowej uczciwości i obiektywizmu ocen.

Podobnie istotnym problemem, dzięki redakcji naukowej wydawnictwa, okazało się zagadnienie „przeszłość, współczesność i przyszłość”. Jakkolwiek z analizą wydarzeń minionych i aktualnych zagadnień współczesny uczony zwykł sobie łatwo dawać radę pod względem interpretacyjnym, natomiast przewidywania zawsze były i pozostają najbardziej ryzykowną i niewdzięczną kwestią dla każdego prawdziwego badacza.. Dlatego jedynie niewielu myślicieli dobrowolnie godziło się na stawianie przed sobą podobnie trudnych refleksji. Z tym większym zadowoleniem pragniemy podkreślić naukową śmiałość niektórych autorów, którzy w swoich opracowaniach nie tylko zwrócili uwagę na podobne zadania, lecz i zaproponowali nader oryginalne i rzetelnie przemyślane prognozy.

I oto jednym z najważniejszych problemów, w obrębie którego budowana była twórczość definicyjna autorów poszczególnych prac było pytanie: „Czym jest Europa”? Badacze swobodnie operowali wielką liczbą popularnych kategorii takich jak: standardy europejskie, europejski wymiar, europejskie tradycje kulturowe, dość stanowczo wypowiadali się na temat nie tylko europejskiego modelu przygotowywania nauczycieli oraz oświaty europejskiej, lecz również takich pojęć o charakterze integracyjnym jak europeizm i europejskość, myśleć po europejsku, i temu podobne. Nie zapominając o spornym charakterze niektórych idei, polifonii stylów refleksji naukowej oraz odmienności pozycji naukowych poszczególnych autorów, my – dzięki nim – na jeden krok przybliżyliśmy się do lepszego rozumienia istoty naszej europejskiej identyfikacji.

Istnieje także potrzeba skoncentrowania się na tematycznej specyfice tych prac zbiorowych. Nie ma wątpliwości, iż redaktorzy zmierzając do zrealizowania celu głównego projektu, nie mieli zamiaru ograniczać swoich autorów w zakresie wyboru analizowanej problematyki i – jak podkreśla w przedmowie Szanowny Kolega G. Ignatowski – finalna trzypięciowa praca była w stanie poruszyć najważniejsze aspekty tolerancji, zaufania, patriotyzmu, demokracji, refleksji o charakterze etyczno-moralnym o polityce, psychologicznych mechanizmach przystosowywania się do nowych warunków społecznych i integracji europejskiej. Dlatego też autorzy artykułów, jak dostrzegamy, nie skorzystali z pełnej możliwości poważnego wykraczania poza granice reprezentowanych kierunków refleksji celem wzbogacenia naszych doświadczeń i wiedzy o Europie. Wszakże redaktorzy zbiorówki powiadają o światowej znajomości uniwersalnych wartości europejskich, zatem treść rozpraw niektórych zachęca do refleksji, iż istnieje nadal mnóstwo pytań i problemów, na które musimy sobie odpowiedzieć. Optimizm ten buduje się na przekonaniu, iż jutrzejsze europejskie sympatie ludzi w wielu zakątkach naszej planety zależą od naszych ideałów. Dlatego nie możemy nie dostrzegać, że poszukiwania przez uczonych europejskich aksjologicznych, politycznych, ideologicznych i społeczno-kulturowych wspólnych źródeł wspólnych dziejów jest w pełni uprawnione z powodu naszych nadziei na lepsze i piękniejsze jutro.

Dlatego bardzo przyjemnie było ujrzeć w galerii portretów naszych znanych na świecie uczonych: O. Zacharenkę, A. Makarenkę, M. Ostrogradskiego, W. Suchomlińskiego, I. Frankę i innych. Chciałoby się w kolejnych wydaniach Społecznej Akademii Nauk w Łodzi dostrzec na kartach ksiąg w pełni godne postaci innych ukraińskich działaczy oświatowych, których idee pedagogiczne i zasady humanistycznego działania zachowały swą wartość, lecz i zarazem znacząco dopełniają kontekst ogólcuropejski. To odnosi się również w zupełności do najwspanialszych reprezentantów oświaty polskiej oraz oświaty i edukacji innych narodów. Dlatego wyrażamy nadzieję, że idea tego projektu jest dowodem narodzin nowej europejskiej tradycji naukowej i edukacyjnej. Serdecznie witamy to osiągnięcie i życzymy mu długiego oraz ciekawego życia!

Dyrektor Instytutu Oświaty Pedagogicznej i Oświaty Dorosłych Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, Doktor Nauk Filozoficznych, Profesor Zjajzun Iwan Andrijowycz (z języka ukraińskiego przełożył: Prof. zw. dr hab. Ryszard Kucha, SAN Łódź)